

Psaní souvislých textů

Jedna z dalších činností, která si zaslouží trénování a občas si s ní nevíme rady, je psaní souvislých textů. Ve škole nejčastěji píšeme slohové práce, referáty nebo seminární práce. V této kapitole si vyzkoušíme několik různých strategií, jak se na psaní dobře připravit. Zamysleme se také nad různými nápovědami a pomůckami, které nám můžou psaní usnadnit*.

Pro zjednodušení si oddělíme etapu **přípravy na psaní**, kdy sbíráme první nápady, a etapu **plánování psaní**, kdy už přesněji promýšlíme, co všechno a jak budeme sepsávat. Plánování psaní doprovází ještě několik tipů (**inspirace pro psaní**) na slova či slovní spojení, která mohou zpracování textů usnadnit. Pro zjednodušení práce nebudete muset číst jenom texty, ale postupy, které si budete trénovat, jsou znázorněné také formou obrázků, náčrtů nebo různých schémat. Až budete psát svůj vlastní text, nemusíte si jen pamatovat, co jste si tady přečetli, ale můžete si vybavit některé náčrtky, nebo si je klidně překreslete a použijte je jako „tahák“, kdykoliv se vám to při psaní bude hodit.

Slohová práce

Nejčastější typy slohů, které píšeme, jsou vyprávění a popis. Představme si teď, že máte zadané téma a máte napsat takovou slohovou práci.

---

* TIP PRO EDUKÁTORA – v obecném úvodu k tématu je opět obsáhlý text s mnoha informacemi. Jestli vidíte, že je toto množství textu pro žáka zahlcující, čtete každou pasáž zvlášť a hovoříte o ní (ať třeba žák informace zrekapituluje svými slovy). Některé informace si může zjednodušeně, heslovitě (ale srozumitelně!) přepsat, nebo třeba jen k okraji na straně knihy napsat jedno dvě slova, která mu ihned připomenou, o čem příslušný úsek hovoří. Nebo místo psaní využijte symboly, náčrtky a značky, do kterých si žák informace transformuje, aby pro něj byly příjemněji uchopitelné. Je důležité, aby si žák z textu osvojil důležité informace, které mu pomohou při další práci, není tedy důležité vše přečíst, ale všemu porozumět. K tomu může být nutná pomoc druhé osoby.

Příprava na psaní

Nejprve jen **zkuste vymyslet, o jaký druh textu půjde**. Podle zadání se rozhodněte, co budete psát. Někdy můžete mít i více různých nápadů, a když je postupně začnete promýšlet, jeden se nakonec ukáže jako nejzajímavější a nejsnáze zpracovatelný. Můžete vybírat například z následujících žánrů a formátů textu:

- Fantazie, čili příběh, který si zcela vymyslíte, využijete svoji představivost. Může to být např. sci-fi, horor, pohádka, příběh z minulosti.
- Příběh, který se přihodil určité osobě (tobě, známému, příbuznému).
- Událost z historie nebo současnosti, třeba vylíčení přírodní pohromy, popis objevu, vynálezu, charakterizování nějaké kultury a národa.

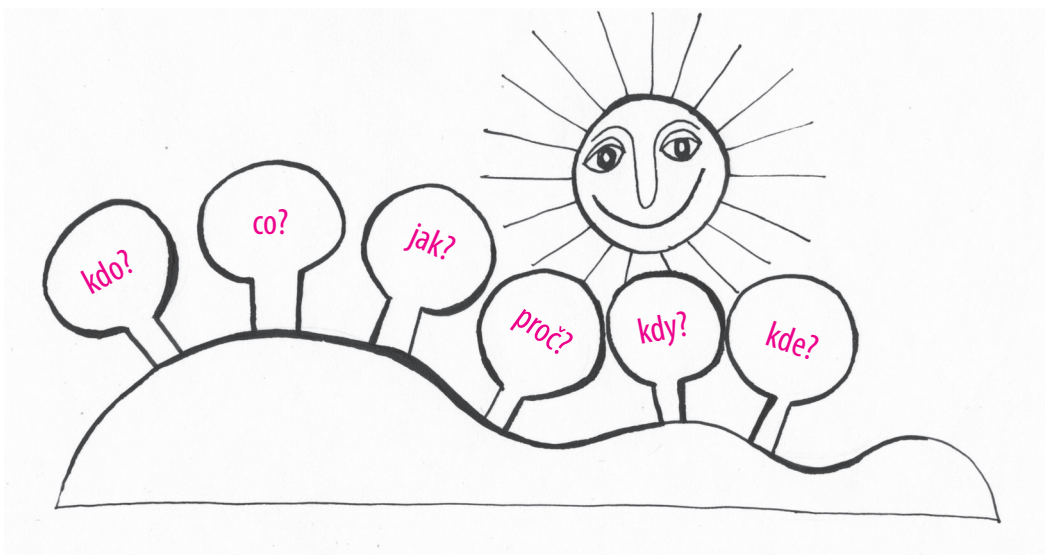
Když se rozhodnete, o čem budete psát, **stanovte hlavní zápletku**, tedy co se stalo, nebo co se stane.

Plánování psaní

Prvním krokem bude odpovědět na následující otázky, abychom si ujasnili, co vše musíme v textu zachytit, na které informace nesmíme zapomenout. Tak nám vznikne první vize celého textu. Otázky vám zde nabízíme v několika různých podobách, ať si vyberete, jak se vám budou nejlépe pamatovat. Nejprve je tu jen prostý výčet otázek, které si můžete položit.

- **Kdo** jsou hlavní postavy příběhu?
- **Co** se stane?
- **Kde** se příběh odehrává?
- **Kdy** se příběh odehrává?
- **Proč** se to děje/se to stalo?
- **Jak** se to všechno odehrálo?

Namísto seznamu si můžete otázky znázornit jako jednoduchý obrázek (jde o tzv. vizualizaci, o které si budeme více říkat v kapitole o trénování paměti i v kapitole o různých způsobech zpracování informací).

Nebo si můžete otázky zapsat formou tabulky, která je pro někoho přehlednější než obrázek nebo jen text v řádkách na stránce. Třeba takto.

<u>kdo?</u>	<u>...jsou hlavní postavy?</u>
<u>co?</u>	<u>...se stane?</u>
<u>kdy?</u>	<u>...se příběh odehrává?</u>
<u>kde?</u>	<u>...se příběh odehrává?</u>
<u>jak?</u>	<u>...se to odehrálo?</u>
<u>proč?</u>	<u>...se to děje?</u>

V další části plánování se **rozhodněte, kdo bude příběh vyprávět**. Nejčastější možnosti jsou tzv. **ich forma**, tedy vyprávíte v první osobě („já“), nebo příběh vypráví **vypravěč**, což zní, jako by někdo hovořil o jiných lidech a událostech z pohledu pozorovatele.

Do třetice naplánujte, **v jakém čase se děj bude odehrávat**. Můžete vyprávět:

- „tady a teď“ čili v přítomnosti;
- formou vzpomínek v minulém čase;
- kombinací obou uvedených postupů, kdy se příběh někdy odehrává v přítomnosti a jiné jeho části v minulosti (jen si musíte dobře připravit, které události a postavy patří do jednotlivých období).

Inspirace pro psaní

Když píšeme příběh, můžeme si práci usnadnit tím, že si předem stanovíme některé **údaje** (např. postavy v ději a jejich vlastnosti), nebo využijeme opakovaně některá **slova** nebo **slovní spojení**, která se nám hodí (např. slova, kterými vyjádříme změnu děje). Když je **napíšete** v textu na správné místo, čtenáře určitě nenapadne, že jste je měli dopředu připravené, a tak trochu jste opisovali. Podívejte se na nejčastější kategorie slov, která se dají připravit s předstihem. U každé skupiny je na konci několik volných řádek, abyste na ně doplnili své vlastní nápady*.

- vyberte postavy, které se v příběhu vyskytnou:
  - rodinní příslušníci – v jakých vztazích budou hrdinové, jak se budou znát, kdo bude členem rodiny, kdo bude v jiné rodině, kdo bude mimo rodinu
  - profese – jaká povolání budou mít hrdinové příběhu
  - věci a objekty – jaké předměty sehrají v příběhu důležitou roli, a komu budou patřit, či kde se nacházejí
  - nadpozemské bytosti – strašidla, víly, mimozemšťané a jiné postavy z vaší fantazie
  - zvířata – jací další živí tvorové se v příběhu objeví a ke komu patří

---

* TIP PRO EDUKÁTORA – výčty pomocných slov jsou sepsané relativně malým písmem, je tu hned několik dlouhých seznamů. Kdyby se žákovi nedařilo se v nich orientovat, ať si je přepíše nebo ofotí ve větším formátu. Třeba každý seznam na samostatnou stránku, ať se v nich zvládne zorientovat.

- _____
- _____
- vlastnosti čili trvalé projevy osob, něco, co je pro ně typické, „jací jsou“ (všimněte si, že vlastnosti můžeme vyjádřit různými slovními druhy, někdy i opsat více slovy):
  - **kladné vlastnosti**, např. přátelský, milý, společenský, nápomocný, otevřený novým zážitkům, dobrodruh, veselý, se smyslem pro humor, poctivý, upřímný, zajímá se o druhé, empatický – **vymyslete sami nějaké další pozitivní vlastnosti**
  - _____
  - _____
  - **záporné vlastnosti**, např. nepřátelský, chamtivý, zákeřný, zlý, agresivní, hamoun, lhář, vychloubačný, myslí jen na sebe, líný, agresivní, malicherný – **vymyslete sami nějaké další negativní vlastnosti**
  - _____
  - _____
- další **charakteristiky postav**, které popisují pocity a myšlenky, které vyvolaly okolnosti příběhu, některé jsou pozitivní, jiné líčí negativní prožitky, např.:
  - cítí se zmatený
  - má radost
  - vzteká se
  - je ztracená
  - neví, co si dál počít
  - jása nadšením
  - je zoufalá
  - je nešťastný

- cítí se podvedená
- nikdy se necítil lépe

- _____

- _____

- _____

- **prostředí a místo**, ve kterém se děj odehrává:

- město
- venkov
- příroda
- země, ve které žijeme
- cizí země
- země z naší fantazie
- nějaká neznámá planeta
- vesmírná loď
- hrad
- vesnické stavení
- městský dům
- byt
- místo pod hladinou moře

- _____

- _____

- slova vyjadřující **činnost** (slovesa) a další možnosti jejich vyjádření (synonyma):

- být

- dělat
- jít
- dostat
- přinést
- říct
- vidět
- slyšet
- smát se
- cítit se
- myslet
- jet
- pohybovat se
- domnívat se
- předpokládat
- zhlédnout
- vzpomínat
- divit se

- _____

- _____

- _____

- situace, které **propojují informace** a „posouvají“ děj
  - porovnání – „Na rozdíl od...“; „... více než...“; „Stejně jako...“; „Na druhou stranu...“

- _____

_____

- vysvětlování – „To znamená, že...“; „Bylo to jako...“; „Domnívám se, že...“; „Je to tak, že...“
- _____
- upřesnění umístění – nahoře, dole, hned vedle, hned za, bezprostředně u, venku, za domem, pod stromem
- _____
- _____
- _____
- příčina a následek – „Jestliže..., tak...“; „..., protože...“; „Stalo se to, proto...“; „..., tak...“
- _____
- časové určení – brzy zrána, za svítání, v pravé poledne, hned po obědě, k večeru, za úsvitu, když padla tma, včera, před nedávnem, zanedlouho, v minulosti, až..., pak..., následně..., poté..., bezprostředně po...
- _____

Tyto seznamy vám mají pomoci, abyste se vyvarovali opakování stále stejných slov při psaní. Všimněte si i dalších situací, kdy se vám to stává. Zamyslete se, která slova používáte příliš často a čím by je šlo nahradit. Budete tedy chvíli trénovat vymýšlení synonym.

dobrá/dobře – _____

pěkný/pěkně – _____

velmi/velice – _____

velký – _____

malý – _____

hodně – _____

Jsou nějaká slova, která při psaní často používáte? Jestli ano, napište je na následující řádky a zkuste rovnou vymyslet náhradní slova, která příště můžete použít namísto nich.

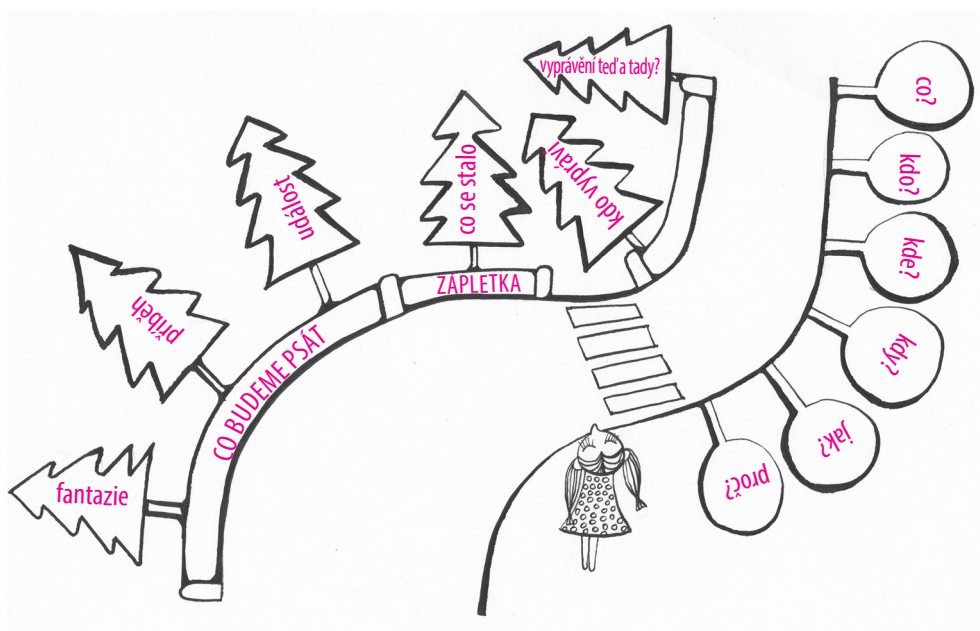

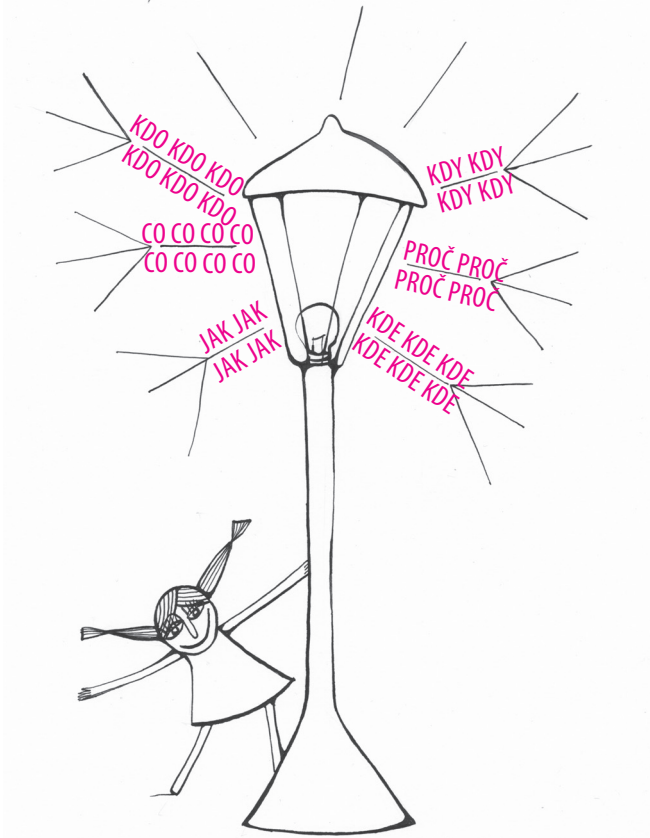

Úkol

1. „Co vyprávěla stará pouliční lampa.“ Představte si lampu, která stojí ve vaší ulici a svítí vám na cestu, když se večer vracíte domů. Zkuste sepsat, co by mohla vyprávět. Využijte svoji fantazii, nebo svoje zážitky a zkušenosti dalších obyvatel vaší ulice.

Využijte nákresy níže a zkuste si zapsat při přípravě psaní své otázky a odpovědi a všemožné nápady.

kdo?

...jsou hlavní postavy?

co?

...se stane?

kdy?

...se příběh odehrává?

kde?

...se příběh odehrává?

jak?

...se to odehrálo?

proč?

...se to děje?